

НАГЛАСИТЕ НА ПРЕПОДАВАТЕЛИТЕ КЪМ ПРИЛАГАНЕТО НА
ИНТЕРАКТИВНИ МЕТОДИ НА ОБУЧЕНИЕ В ОБУЧЕНИЕТО ПО
БЪЛГАРСКИ ЕЗИК /5.-7. КЛАС/

Десислава Нейкова

THE ATTITUDES OF TEACHERS IN APPLYING INTERACTIVE METHODS IN
EDUCATION OF BULGARIAN LANGUAGE /5.-7. GRADE/

Desislava Neykova

Summary: The following article aims to trace that attitudes and motivation of teachers in applying interactive methods in teaching Bulgarian Language.

The dept of teachers's familiarity with the essence and the believe in the systematic use during the educational process, contributes to the idea of mastering the knowledge and various competencies, as well as shows the obstacles in applying the interactive methods.

The research has been conducted via polls among teachers in major & minor cities.

The summarised results are indicating insufficient knowledge about the essential methods and the opportunities for integrating them into teaching Bulgarian Language.

Key words: Attitudes, interactive methods, Bulgarian language learning

Съвременната образователна ситуация в България е в процес на реформи (ново стандартизиране на учебното съдържание, промяна на нормативните документи, които го регламентират и предприемане на действия за повишаване на квалификацията на педагогическите кадри). В обществото доминира мнението, че все още се наблюдава противоречие между традиционни и съвременни методи на преподаване и учене. Редица международни и национални оценявания Programme for International Student Assessment (PISA) на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР), Националото външно оценяване след завършен седми клас (НВО), Държавни зрелостни изпити (ДЗИ) установяват дефиците в придобитите компетентности у обучаващите.

Очевидно е, че пред съвременното образование стои въпросът какви умения трябва да бъдат формирани в процеса на учене и доколко получените знания в училище ще помогнат за постигане на бъдещите цели на обучаващите се. Тези убеждения на

обществото оказват влияние и върху променената роля и поведението на учителите в средното училище, по-конкретно в прогимназиален образователен етап, техният избор за квалификация, разбирането им за успешност от реализиран учебен процес.

Учебните практики трябва да бъдат съобразени с мотивацията на учители и ученици за получаване на знания, съобразени с целите и очакванията от взаимното сътрудничество по време на учене. Актът на преподаване е концентриран върху това да се насочи и подпомогне ученикът към осмисляне на знанията в зависимост от опита му, да се прилагат подходящи методи за постигане на желаните резултати.

Обект на анализ в настоящия текст е проведено анкетно проучване, което цели да изследва какви са нагласите на преподавателите относно прилагането на интерактивните методи на обучение в часовете по български език и литература и доколко е успешно прилагането им в педагогическия дискурс.

Терминът „нагласи“, който се смята за основополагащ за социалната психология е предмет на изследване от средата на 20. век. Теоретиците ги описват като състояние на предразположеност на субекта към определена активност в определени ситуации; временно състояние, което е причина за определена реакция или конкретен поведенчески модел. В българоезичната научна литература съществуват различни синоними за назоваването им, сред които: отношения, атитюди, предразположеност, предиспозиция, готовност и всички те са свързани и се изясняват чрез наблюдение на човешкия опит. За целите на настоящия текст ще се придържа към понятието нагласи.

Най-често в специализираната литература нагласите, които влияят върху поведението на учителите се проучват чрез анкети. По-задълбочени наблюдения са направени за социалните нагласи (attitude), които се изясняват през еднокомпонентен модел. При него нагласите са представени като „положително или отрицателно чувство на дадена нагласа към човек, обект или въпрос(...). Основното е емоцията, отношението към обекта на нагласата, оценката дали наблюдаваното е добро или лошо за човека“ (Нешев, П: 2010).

Социалната нагласа има и трикомпонентна структура, в която се определят „когнитивен компонент (осъзнаване на мотивите на поведение, знание за предмета и прогнозите на дейността); афективен компонент (емоционална оценка на субекта и обекта на дейността) и конативен компонент (поведение, насочено към обекта)“ (цит. по Иванов, И.) Годорова защитава мнението, че социалните нагласи структурират и

организирант иначе хаотичната информация и споделя разбирането, че те „позволяват на човека да прогнозира поведението, което наблюдава, без да обръща внимание на всички детайли, предлагани от ситуацията в момента“. Приемаме постановката, че „нагласите са ръководни принципи и неоспорими, обективни филтри на поведение“ (Попандонова-Желязова, Екатерина.:2014:56). Нагласите са неизменна същност от поведението на човека и оказват влияние както върху методическите решения на учителите, така и върху реакциите и участието на учениците в педагогическото взаимодействие.

Различни са факторите, които влияят върху формирането на нагласите. Изследователите смятат, че те „са складираны в дълговременната памет на личността“ и се променят с опита, желанието за промяна, самоусъвършенстването и възможността да бъдат реализирани. Това е предпоставка да се наблюдават съществени различия в поведението на учителите и учениците.

За нуждите на изследването е разработена анкетна карта, съдържаща три компонента. В първия са предложени 14 твърдения с 6 възможни отговора – „никога“, „много рядко“, „рядко“, „понякога“, „често“, „много често“. Целта е да се проучи каква информираността на преподавателите за същността на интерактивни методи на обучение в учебния час чрез анкета и събиране на данни дали имат опит в използването на тези методи, честота на използването им, разнообразието им, съобразно постигането на очакваните резултати от педагогическата интеракция.

Вторият компонент от анкетното проучване е съсредоточено върху собственото мнение и конкретната дейност на респондента, като акцент е поставен върху препоръките му за подобряване на практиките на интерактивното учене в класната стая. Въпросите са общо 6, от отворен тип, като въпрос №6 предоставя възможност за самооценка от страна на анкетирувания в зависимост от неговата компетентност по проучвания проблем.

Третият компонент използва демографски данни, информация за образователната степен, в която преподава попълващият анкетата, придобитият педагогически стаж. За постигането на поставената цел са анкетирувани общо 70 учители.

Анализ на резултатите от първата част от анкетата

Първите три въпроса имат за цел да проследят общите нагласи на преподавателите относно прилагането на интерактивни методи в работата им (фиг.1),

(фиг.2), (фиг.3). От дадените отговори е видно, че понятието „интерактивни методи“ е познато за учителите и тези методи са част от планираните дейности в учебните часове. На първия и втория въпрос отговор „често“ има относително висок процент, съответно 47,06% и 3,77%, което потвърждава убеждението, че е осъзната от учителите необходимостта от промяна в методите на преподаване и те вече използват такива в своята педагогическа практика. Отговорът на третия въпрос с доминиращ резултат „понякога“ (45,72%) подсказва, че все още този инструментариум не е широко застъпен във всекидневната работа на учителя. Използването им „понякога“ говори, че съществуват колебания сред анкетираните .

Въпроси №4 и №5 (представени в фиг.4 и фиг.5) проверят доколко работата в екип и провеждането на дискусии като възможност за реализирането на интерактивни практики, е ползотворна за учителите. Резултатите са идентични с дадените на предходните въпроси. Преподавателите предпочитат работата в екип (41,54%), отколкото честото провеждане на дискусии. Анкетираните от малък град единодушно посочват отговор „понякога“, с изключение на един (и.л. №57), посочил отговор „много често“. Този факт можем да обясним със степента на подготвеност на учениците за подобен тип дейности по време на учебния час. Възможно е успешността при реализирането им да изисква повече време за подготовка и повече часове за дискутиране на зададения проблем.

Предпочетеният от анкетираните отговор „често“ на твърдение № 6 (фиг.№ 6) дава основание да твърдим, че интерактивните методи са уместни за прилагане не само в часовете по български език и литература, а и в други учебни дисциплини. Интервюираните лица от музикално училище от голям град споделят твърдението, че използването им в часовете е „добър подход, защото формират и развиват у децата различни компетентности и умения“ (и. л. №42).

По-голяма част от учителите организират дейности, свързани с насърчаване на оценяването и самооценяването – около 69% от преподавателите. Въпросът е доколко обективно се случва това, но важно е да се отбележи, че съществуват интерактивни методи, които са предпоставка за формиране и на умения за оценяване, за съпоставяне на постижения на обучаващите се и употребата им зависи от компетентността на преподавателя да ги приложи в практиката си.

За първи път при твърдение №8 (фиг. №8), свързан с провеждането на ролеви игри, се регистрира отговор „никога“, заявен от 1,54% изследвани лица. В същността си

ролевите игри представляват разказване на истории и целта при много от тях е да се пресъздаде емоция, а не да се открият „печелещи“ играта. Възможно обяснение на този факт е, че учителите са ограничени в темите, подходящи за прилагането им според учебната програма по български език и в регламентираното време на учебния час. Уместно би било използването им в заложените теми от учебното съдържание по литература, където също се развиват и комуникативни умения.

Анализът на резултатите от твърдение №9 (фиг. №9) показва, че разбирането за интерактивност в учебния процес и осъзнатостта на ролите на учителя и ученика в него не е напълно ясна и целенасочено реализирана. Доминиращ е отговор „понякога“ (36,77%), което налага извода, че учителят е водещ в учебната ситуация, предпочита се екипната работа, но организационните дейности в нея се разбират като ангажимент от страна на преподавателя. А за ефективност на обучението говорим тогава, когато имаме пълноценно усвоени знания и те спомагат за изграждането на навици и умения у обучаващите се. Практиката показва, че такива знания и умения се развиват, когато ученикът е активна фигура и има възможност чрез собственото си действие да развива умения за вземане на решения, за защитаване на мнение и за аргументиране.

Данните от твърдения №10, №11, №12 и №13 потвърждават очакваното разбиране за необходимостта от използването на информационните технологии и други форми за изява (презентация, доклад, филм) от страна на учениците в учебния процес. Подобен вид дейности спомагат за осмислянето на лингвистичните факти, онагледяването на езиковите явления е подходящо за определено равнище на обучение и за разбирането на същността на определени речеви единици в рамките на конкретна учебна дейност или задача. Неприемливо е схващането, че голяма част от учителите смятат, че използването на мултимедия в час прави урока интерактивен (споделени са такива разбирания във втория компонент на анкетата – на въпрос №5 от него препоръките са свързани с желанието на преподавателите да разполагат с мултимедия, с електронни бели дъски и подходящи материали за тях). Посочените ресурси разнообразяват учебния процес и предизвикват интерес към преподаването у учениците, но не са достатъчно условия за осъществяването на интеракция в обучението.

Обобщените резултати от твърдение №14 показват, че интерактивните методи са подходящи за всеки вид урок – предпочетено от 58% от анкетиранияте, но около 42 % не споделят това мнение. В основна част от анкетните карти се наблюдава конкретизация на вида урок – често се среща мнението, че интерактивните методи е уместно да бъдат

прилагани в уроци за нови знания, преговор и обобщение, тъй като чрез използването им „знанията се усвояват и трайно остават в съзнанието на учениците“ (и. л. №41).

Направените наблюдения върху резултатите на изследваните лица от първия компонент на анкетата ни дават основание да твърдим, че нагласите на учителите са положителни спрямо прилагането на интерактивните методи в обучението по български език и литература. Нарастващите изисквания към учители и ученици е фактор и същевременно мотивация да се търсят разнообразни подходи за постигане на поставените цели. Високата честота на дистракторите „понякога“ и „рядко“ показва наличие на несигурност и колебание при равнищата на разпознаване на интерактивните методи. Причините могат да се потърсят в различни посоки:

- интерактивните методи не се познават задълбочено и е необходима допълнителна методическа квалификация за преподавателите;
- недостатъчна мотивация за интегрирането на интерактивни практики поради невъзможността да бъдат измерени своевременно резултатите от прилагането им;
- липса на желание за системно прилагане на интерактивните методи поради по – продължителното време за подготовка, което изисква един интерактивен урок;
- съществува потребност от наблюдение и обсъждане на проведени практики с използвани интерактивни методи на обучение.

Анализ на резултатите от втората част от анкетата

Въпрос №1. Какво е Вашето мнение за прилагането на интерактивни методи на обучение в часовете по български език? Моля, обяснете защо мислите така.

Анализът на отговорите на респондентите показва убеждението, че учителите осъзнават и подкрепят прилагането на нетрадиционни методи за работа, каквито са интерактивните. Значителна част от анкетираните споделят и подкрепят мнението, заявено от изследвано лице №5 (и. л. №5), че прилагането им е „ползотворно, ефективно, интересно, мотивиращо“ за учениците. Само при изследвано лице № 31 няма споделено мнение в този компонент от нея. В посочените отговори се налага разбирането, че интерактивните методи спомагат за:

- **стимулиране на когнитивни процеси** – „създават игрова обстановка, чрез която се стимулира процесът на запаметяване, намалява се притеснението от неуспех при решаване на задачи“ (и. л. №25), подпомагат „процеса на концентрация“ (и. л. №33), запаметяване, провокират се „мисловни процеси“ (и. л. №37), удачни за развитие

на различни компетентности и повишаване на мотивацията на учениците, „стимулиране на тяхната мотивация за учене“ (и. л. №1.), като превръщат „скучната“ граматика в забавление (и. л. №12.) и целенасочено провокират интерес към „скучните“ откъм теория теми (и. л. №14), практикуването им позволява да се „осмислят по-добре нещата“ (и. л. №4), „развива мисловната дейност“ (и. л. 30).

- **повишаване на творческото участие** – по – засилена активност от страна на учениците (и. л. №7.), уместни в ситуации, при които се цели творческа изява, партньорство, „провокират участието на ученици да е по – активно в учебния процес“ (и. л. №27), стимулират творческата изява“ (и. л. №49).

- **подпомагащи средства за обучение** – позволят за „по – кратко време да се работи върху повече примери“ (и. л. №8), „прилагането им е задължително“ (и. л. №9), „ефективен инструмент за подпомагане на урочната работа“ (и. л. №39), позволяват в максимална степен да се „реализира практическата насоченост на обучението“ (и. л. №50).

- **спомагат за контрол на възприятията** – „слухови и зрителни, както и развитие на асоциативното мислене и представи“ (и. л. №45).

- **афективна роля на интерактивните техники** – интересни за учениците, дават възможност обучаващите да изпитат „самочувствие и увереност“ от ученето (и. л. №13), „създават усещане за сближаване“ (и. л. №22), „учебният материал не е скучен за учениците“ (и. л. №61), „повишават чувството на удовлетвореност“ (и. л. №64), „по – забавни и интересни часове“ (и. л. №23).

- **имат ограничено поле на употреба** – прилагането им е полезно, но „не е удачно да се използват във всеки урок“ (и. л. №26), „звучат пожелателно“ (и. л. №47) и конкретно тези лица не ги прилагат в работата си (и. л. №26 и. л. №47), Темата е актуална и интересна за съвременната методология, но не е необходимо да се абсолютизира (и. л. №2), подпомагащи средства за обучение, при които „се пише малко и обучаващите се стават по – малко грамотни“ (и. л. №8)

Вижда се, че учителите познават, прилагат и правят уместна оценка на интерактивните методи на обучение като възможност за случването на един различен образователен процес. Положителните нагласи, които заявяват към изследвания проблем, потвърждават необходимостта от промяна в дейностите по време на учебния час както и осъзнатост в променените роли на учителите в съвременния контекст на

учене.

Въпрос №2. Какъв тип компетентности – познавателни, комуникативни, социокултурни, смятате, че могат да бъдат по – ефективно реализирани с помощта на интерактивни методи на преподаване?

В част от анкетите е посочено, че успешно се реализират компетентностите, но значителна група от учителите споделят разбирането, че интерактивните методи ефективно развиват познавателните и социокултурните компетентности на учениците. И. л. №9 прави уговорката, че ефективността зависи от методите, които се използват. Интересен отговор е посочен и от и. л. №18, в който компетентностите са разграничени в зависимост от вида на урока, а именно: „познавателни – при тестове, комуникативни – при видео уроци, социокултурни – при запознаване с различни сфери на общуване“, т.е. зависи от темата и целта на урока, както и от подбора на методите.

Анализираните резултати показват убедеността на учителите, че интерактивните методи способстват не само за формирането, но и за развиването на компетентности, необходими на успешните млади хора в съвременния свят. Училището се превръща не само в място за получаване на знания, а и място, в което се придобиват умения за живот.

Въпрос №3. За кои теми от учебното съдържание смятате, че е подходящо прилагането на интерактивни методи на обучение?

На този въпрос са представени разнопосочни отговори. Една част от учителите са на мнение, че интерактивните методи са подходящи при всички теми от учебното съдържание по български език и литература. Други мислят, че би трябвало да бъдат предпочитани при уроци „за преговор и обобщение по граматика, морфология и синтаксис“ (и. л. №41). При трети за всички теми „би могло да се потърси“ подходящ метод (и. л. №44). Изследваните лица разграничават както темите в зависимост от типа урок – за нови знания, за обобщение, така и възможностите на учениците в паралелката (мнението е споделено от повечето преподаватели от голям град.)

Въпрос №4. За ученици от каква възрастова група смятате, че е подходящо прилагането на интерактивни методи на обучение?

Отговорите могат да бъдат обобщени – в прогимназиален и гимназиален етап, като в част от анкетните листове се прави предположение, че може би са по – интересни за ученици от 5. до 7. клас (и. л. №22). Важно е изборът на конкретен интерактивен метод да бъде съобразен с възрастта на обучаващия се (и. л. №25, и. л.

№26, и. л. №27). Смушаващо в коментарите при този въпрос е, че като аргумент е посочено това урокът да бъде „интересен“ за учениците. Откриваме наличие на противоречие, защото посочените отговори провокират да се замислим не забравят ли попълващите анкета целта на прилагането на интерактивните методи – да водят към осмисляне на учебното съдържание чрез активно взаимодействие на участниците в педагогическия дискурс. Във въпрос №1 споделените мнения бяха организирани около разбирането, че тези методи позволяват да се провокира активно участие от страна на учениците, да бъдат подпомагащо средство за придобиване и надграждане на знанията им, а оттук за развиване на различни компетентности.

Въпрос №5. Какви са Вашите препоръки за подобряване на условията за интерактивно учене в класната стая?

При този въпрос съществена група от анкетираните нямат посочени препоръки. Част от изследваните лица желаят в класната стая да има мултимедия, електронна дъска, интернет, таблети, достъп до он – лайн уроци и ресурси. Само петима от учителите конкретизират препоръки, свързани с ограничаване на броя на темите, които трябва да преподават, и увеличаване на часовете за писане, говорене, възлагане на задачи за самостоятелна работа, такива, които да имат състезателен характер и да стимулират мисленето на учениците (и.л. №8, и. л. №14, и.л. №22). В анкетна карта №34 е споделена необходимостта от обучения, опресняващи знанията на учителите, а в анкетна карта №37 се обръща внимание и на потребността от различния дизайн на стаята за реализиране на интерактивните дейности.

В този контекст на направените наблюдения възниква въпросът доколко интерактивността е истински осмислена от самите преподаватели или тя се свежда само да използването на техническите средства в класната стая. И ако отговорите на предходните въпроси създават нагласа за едно много добро прилагане от страна на учителите, то сега сме разколебани в това. По-скоро бихме се съгласили с посочената препоръка от изследвано лице №34.

Сред анкетираните лица се обособяват условно две групи – от голям град и от малък град. Изследваните лица от малък град свързват интеракцията единствено със съвременните информационни технологии, а изследваните лица от голям град разбират понятието „интеракция“ като взаимодействие, договаряна, работа в екип и др. Това бихме могли да обясним с потребностите на техните ученици, желанието им да бъдат „модерни“, без да се осмисля потребността от усвояване на трайни знания по различен

начин чрез активно взаимодействие между учител и ученик.

Изследването на нагласите на учителите към прилагането на интерактивните методи на преподаване ни помага да надникнем по – задълбочено в тяхното поведение на преподаватели, от които зависи и по – качественото обучение по български език.

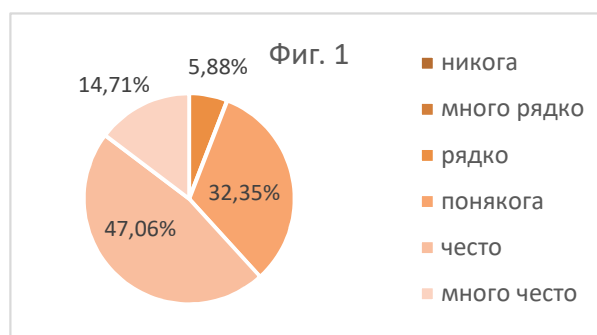
Библиография:

1. Андреева, Л. Социално познание и междуличностно взаимодействие, унив. изд. „Св.Кл.Охридски„2007,стр.18
2. Закон за училищно и предучилищно образование
3. Иванов, И. (2017) Някои особености на смисловите нагласи на учителя. (www.ivanpivanov.com/uploads/sources/82, посл.влизане на 16.07.2017г.).
4. Нешев, П. (2010) Социалните нагласи и расови предразсъдъци. Известия на Съюза на учените, гр. Варна, 2010.
5. Попандова–Желязкова, Ек. (2014) Нагласи и мнения за изучаване на чужд език в контекста на съвременната образователна практика. *Научни трудове на Русенския университет*, том 53, серия 6.3, гр. Русе, Русенски университет.
6. Стратегия за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж „Европа 2020“
7. Тодорова, Е. (1995) Социална психология.

Приложение:

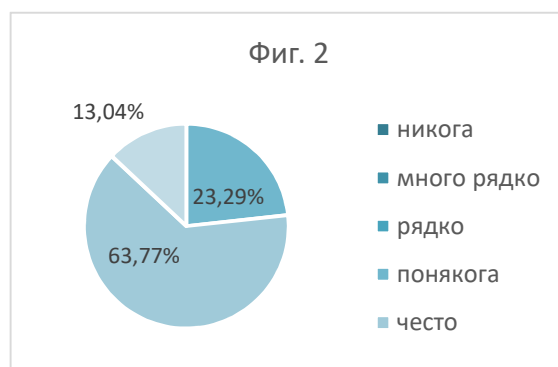
Твърдение 1. Прилагам в работата си интерактивни методи например: ситуационни (симулация, казуси и др.); опитни (проекти, експерименти); дискуссионни (дебати, беседи, дискусии).

никога	0%
много рядко	0%
рядко	5,88%
понякога	32,35%
често	47,06%
много често	14,71%

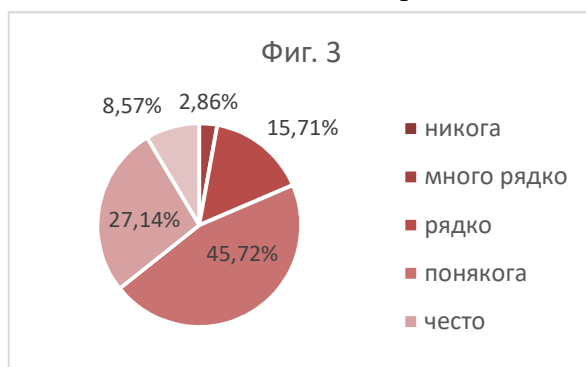
Твърдение 2. Смятам, че е възможно системно прилагане на интерактивни методи в учебния процес, чрез комбинирането им.

никога	0
много рядко	0
рядко	0
понякога	23,29
често	63,77
много често	13,04

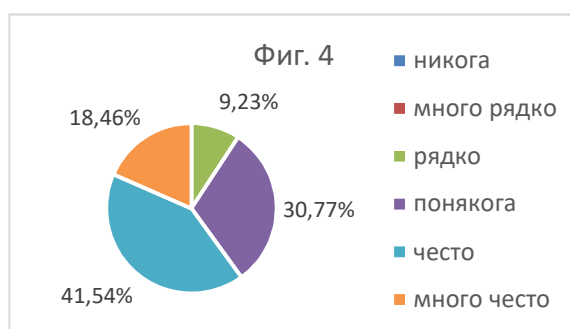
Твърдение 3. Възлагам на учениците си задачи, които изискват приложение на интерактивни методи.

никога	0
много рядко	2,86
рядко	15,71
понякога	45,72
често	27,14
много често	8,57

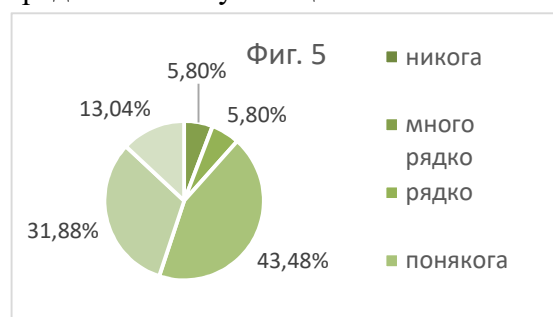
Твърдение 4. Прилагам работа в екип в моите часове.

никога	0
много рядко	0
рядко	9,23
понякога	30,77
често	41,54
много често	18,46

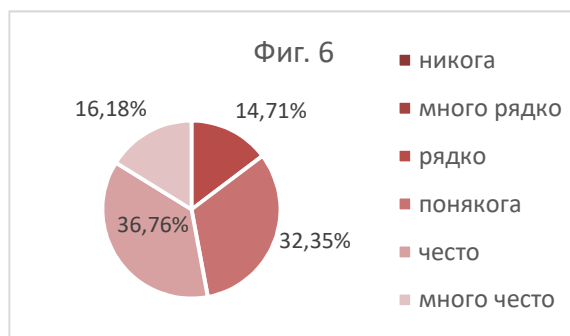
Твърдение 5. Работа по теми за дискусия, предложени от учениците.

Никога	0
много рядко	5,8
Рядко	5,8
понякога	43,48
Често	31,88
много често	13,04

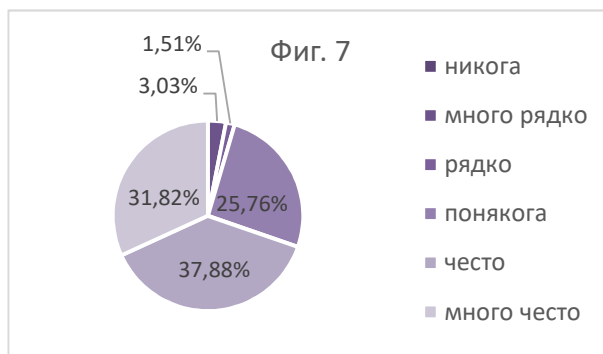
Твърдение 6. Използвам интердисциплинарен подход в обучението по български език.

никога	0
много рядко	0
рядко	14,71
понякога	32,35
често	36,76
много често	16,18

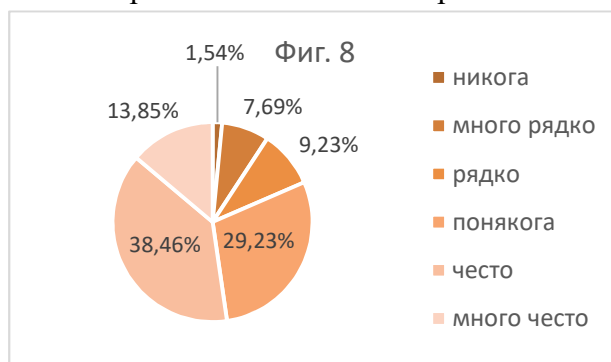
Твърдение 7. Включвам активности, които насърчават оценка и самооценка у учениците.

никога	0
много рядко	3,03
рядко	1,51
понякога	25,76
често	37,88
много често	31,82

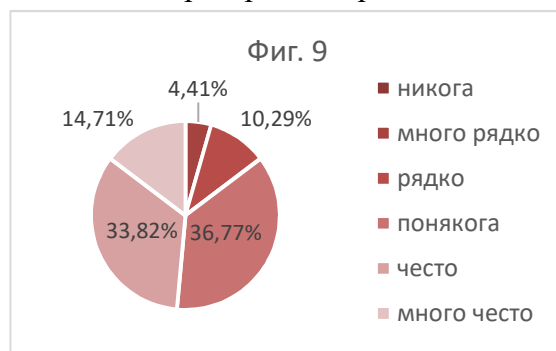
Твърдение 8. Използвам метода на ролевите игри в часовете по български език.

никога	1,54
много рядко	7,69
рядко	9,23
понякога	29,23
често	38,46
много често	13,85

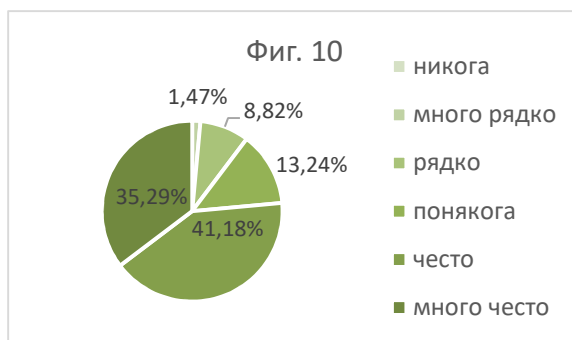
Твърдение 9. Давам възможност на учениците сами да разпределят ролите си.

никога	0
много рядко	4,41
рядко	10,29
понякога	36,77
често	33,82
много често	14,71

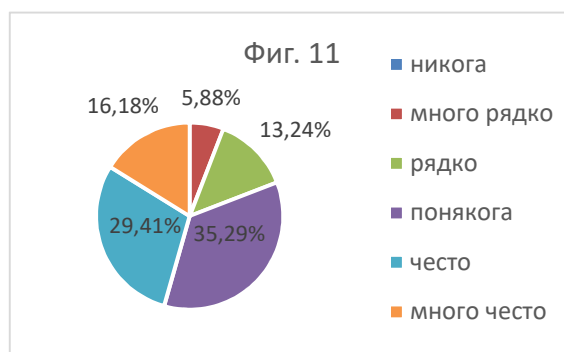
Твърдение 10. Използвам различни допълнителни материали като песни, филми, текстове от интернет и др.

никога	0
много рядко	1,47
рядко	8,82
понякога	13,24
често	41,18
много често	35,29

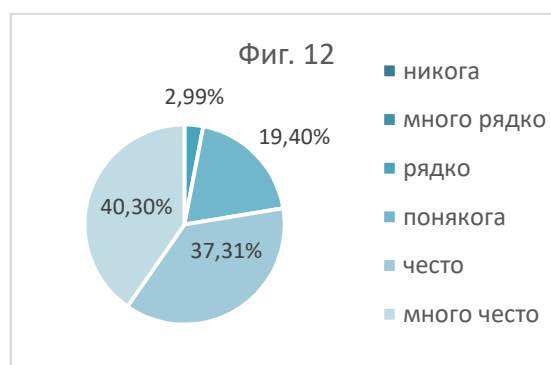
Твърдение 11. Възлагам на учениците да изготвят краен продукт (доклад, презентация, проект и др.)

никога	0
много рядко	5,88
рядко	13,24
понякога	35,29
често	29,41
много често	16,18

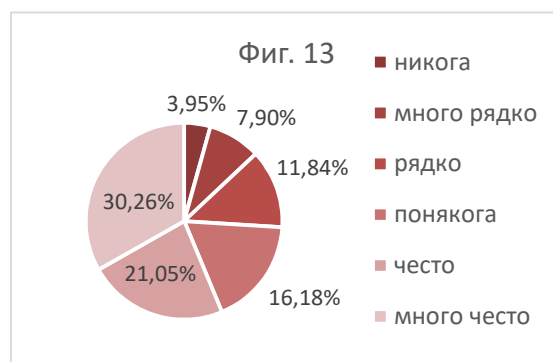
Твърдение 12. Смятам, че чрез прилагането на интерактивни методи в учебния час обучението по български език ще бъде по – резултатно от гледна точка на овладени знания и умения.

никога	0
много рядко	0
рядко	2,99
понякога	19,4
често	37,31
много често	40,3

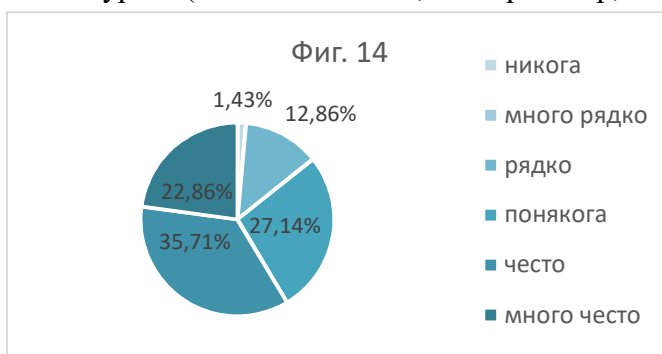
Твърдение 13. Имам възможност за използване на мултимедия в процеса на обучението по български език.

никога	3,95
много рядко	7,9
рядко	11,84
понякога	16,18
често	21,05
много често	30,26

Твърдение 14. Прилагането на интерактивни методи в процеса на обучението по български език е подходящо за всеки вид урок (за нови знания, за преговор, за обобщение, за контрол и оценка).

никога	1,43
много рядко	0
рядко	12,86
понякога	27,14
често	35,71
много често	22,86

Ms. *Desislava Neykova*, PhD student
Sofia University „St. Kliment Ohridski“
15, Tsar Osvoboditel Blvd.
1504 Sofia, Bulgaria
E-mail: d_p_neikova@abv.bg